

ВИВЧЕННЯ УФ-СПЕКТРІВ ЦЕЛЕКОКСИБУ

Ключові слова: целекоксиб, УФ-спектри, розчинник, смуга вбирання, типи електронних переходів

Целекоксиб є нестероїдним протизапальним засобом (НПЗЗ), що в терапевтичних дозах переважно інгібує циклооксигеназу-2 (ЦОГ-2), а не ЦОГ-1, в протилежність більшості НПЗЗ, які пригнічують обидві ЦОГ [9].

Целекоксиб, як інгібітор ЦОГ-2, широко застосовують в медичній практиці для лікування пацієнтів з хронічними запальними дегенеративними процесами, такими, як остеоартрит, ревматоїдний артрит, больовий синдром різної етиології, а також при травмах, гарячці, при інфекційно-запальних захворюваннях, анкіозних спондилітах [16]. Слід зауважити, що досліджуваний лікарський засіб, як і більшість інгібіторів ЦОГ-2, проявляє побічні дії, а саме: біль у епігастральній ділянці, запаморочення, алергічні реакції у вигляді шкіряного висипу, порушення зору, спричинює посилення кардіоваскулярного ризику [1, 8].

З метою розроблення оптимальних методів виявлення та визначення целекоксибу необхідно вивчити його фізико-хімічні властивості на підставі дослідження УФ-спектрів у розчинниках різної полярності, встановити залежності спостережуваних смуг вбирання від будови молекули та виявити його основний фармакофор. Зазначені досліді безумовно допоможуть розробленню оптимальних умов хіміко-токсикологічного аналізу (ХТА) целекоксибу у біологічних об'єктах [3].

Матеріали та методи дослідження

Стандартний зразок целекоксибу був одержаний нами від ДП «Державний експертний центр МОЗ України». Всі використані нами реагенти та розчинники мали кваліфікацію «х.ч.»

Огляд наукової літератури. Згідно з даними літератури, УФ-спектри целекоксибу в метанолі, ацетонітрилі, 0,1 М розчині натрію гідроксиду та 0,1 М розчині хлористоводневої кислоти було виміряно з метою використання одержаних характеристик ($\lambda_{\text{макс}}$, нм) для ідентифікації аналізованої сполуки без вивчення залежності характеру спостережуваних смуг вбирання від використаного розчинника та його хімічної структури [13]. Автор Roy та співав. [7] використали 0,1 М розчин хлористоводневої кислоти для кількісного визначення целекоксибу у суміші з поверхнево-активною речовиною – натрією лаурилсульфату. Дослідник Saha та співав. використали для кількісного визначення досліджуваної речовини в субстанції та лікарських формах поєднання рідинної хроматографії з УФ-спектрофотометрією [6]. Навіть у найбільш відомому виданні, яке вміщує інформацію основних параметрів УФ-спектрів, «Organic Electronic Spectral Data» у 31-му томі [12] відсутні дані з докладного вивчення УФ-спектрів целекоксибу у розчинниках різної полярності, виявлення залежності спостережуваних смуг вбирання від будови речовини та визначення фармакофору.

Вступ до експерименту. Вивчення УФ-спектрів целекоксибу проводили за допомогою спектрофотометра SPECORD 200U214 (Німеччина). Вимірювання абсорбції досліджуваних розчинів здійснювали у кварцевих кюветах з шаром завтовшки 10 мм. Вимірювання електронних спектрів проводили в межах від 200 до 400 нм, а графіки спектрів було побудовано в координатах $A=f(\lambda)$. Як розчинник нами було використано: вода очищена, 95 % етанол, кислота хлористоводнева (0,1 М та 1М), кислота

сульфатна (0,1 М та 1М), натрію гідроксид (0,1 М та 1 М), ацетонітрил, хлороформ та *n*-гексан. Вибір зазначених розчинників був обумовлений наступними факторами: а) можливістю визначення наявності переходу електронів типу $\pi \rightarrow \pi^*$ або $n \rightarrow \pi^*$ за характером зсуву смуг у розчинниках різної полярності (хлороформ, ацетонітрил, *n*-гексан порівняно з водою очищеною та 95 % етанолом); б) частим використанням деяких розчинників (хлороформ, ацетонітрил, *n*-гексан, 95% етанол та вода очищена) для виділення субстанції з лікарських форм та біологічного матеріалу; в) можливістю встановлення утворення солей у 0,1 М HCl, 1 М HCl, 0,1 М H₂SO₄, 1 М H₂SO₄, а також виявленням гідролітичних процесів у лужних та кислих середовищах; г) вивченням ефектів взаємодії розчиненої речовини з розчинником для одержання найбільш повної інформації про природу досліджуваного електронного переходу.

Результати дослідження та їх обговорення

З метою встановлення взаємозв'язку між хімічною будовою целекоксибу та характером спостережуваних смуг вбирання і для визначення типів переходів електронів було вивчено УФ-спектри досліджуваної речовини в одинадцятьох розчинниках різної полярності (табл. 1).

Таблиця 1

Спектральна характеристика целекоксибу

№ з/п	Розчинник, концентрація	$\lambda_{\text{макс}}$, нм	$\epsilon_{\text{макс}}$	lg ϵ	Типи переходів електронів
1	2	3	4	5	6
1	Насичений розчин у воді очищеній	210	Середнє значення на вигині	Середнє значення не вигідне	¹ V-смуга
		251			–
2	95% етанол, 2,6·10 ⁻⁶ М	202	58900	4,77	¹ V-смуга
		254	29400	4,47	накладання р- π -супряження на ¹ L _а -смугу
3	0,1 М HCl, 2,6·10 ⁻⁶ М	208	51500	4,71	¹ V-смуга
		210	38200	4,58	
		249–250	27700	4,44	накладання р- π -супряження на ¹ L _в -смугу
4	1 М HCl, 2,6·10 ⁻⁶ М	202	53400	4,73	¹ V-смуга
		208	44000	4,64	
		250	26200	4,42	накладання р- π -супряження на ¹ L _в -смугу
5	0,1 М H ₂ SO ₄ , 2,6·10 ⁻⁶ М	208	45800	4,66	¹ V-смуга
		252	25020	4,40	накладання р- π -супряження на ¹ L _в -смугу
6	1 М H ₂ SO ₄ , 2,6·10 ⁻⁶ М	210	45800	4,66	¹ V-смуга
		248	26800	4,43	накладання р- π -супряження на ¹ L _в -смугу
7	0,1 М NaOH, 2,6·10 ⁻⁶ М	202	11440	4,06	¹ V-смуга
		204	9500	3,98	
		209	10700	4,03	
		212	32400	4,51	
		216	30510	4,48	накладання р- π -супряження на ¹ L _в -смугу
		251	31700	4,50	
8	1 М NaOH, 2,6·10 ⁻⁶ М	202	10990	4,04	¹ V-смуга
		204	9950	3,99	
		209	10850	4,03	
		212	33200	4,52	
		216	29850	4,47	накладання р- π -супряження на ¹ L _в -смугу
		254	28600	4,46	

1	2	3	4	5	6
9	Ацетонітрил, 2,6·10 ⁻⁶ м	202	4000	3,60	¹ В-смуга
		204	4960	3,70	
		207	3600	3,56	
		211	4200	3,62	
		213	6100	3,80	
		216	5720	3,76	
		219	6100	3,80	¹ L _a -смуга
		222	5720	3,76	
		224	7250	3,86	
		228	27500	4,44	
		232	33200	4,52	
		237	25300	4,40	накладання р-π- супря- ження на ¹ L _b -смугу
		246	24410	4,39	
		252–253	25000	4,40	
10	Хлороформ	201	2020	3,31	¹ В-смуга
		204	2900	3,46	
		207	3510	3,54	
		210	3130	3,50	
		212	3620	3,56	
		214	2500	3,40	
		217	2900	3,46	
		219	2700	3,43	
		223	4200	3,62	¹ L _a -смуга
		225	4600	3,66	
		231	2800	3,45	
		238	21050	4,32	
		242	28000	4,45	накладання р-π- супря- ження на ¹ L _b -смугу
		249	23900	4,38	
		256	23900	4,38	
11	n-гексан	204	10300	4,01	¹ В-смуга
		207	47400	4,68	
		212	29500	4,47	накладання р-π- супря- ження на ¹ L _b -смугу
		254	21300	4,33	

Для пояснення природи атомів в молекулі целекоксибу та виявлення суті спостережуваних смуг вбирання спочатку слід розглянути структурну формулу целекоксибу, позначити ймовірні переходи електронів в молекулі досліджуваної речовини та провести квантово-хімічні розрахунки електронної густини за методом Хюккеля з використанням програм Chemoffice 11 (оптимізація MM2). Результати квантово-хімічних розрахунків електронної густини целекоксибу за методом Хюккеля наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Квантово-хімічні розрахунки електронної густини целекоксибу за методом Хюккеля

Нумерація атомів молекули целкоксибу	Характер атомів целкоксибу	Електронна густина
1	2	3
C(1)	C Alkene	-0.14695
C(2)	C Alkene	-0.03486
C(3)	C Alkene	-0.08277
C(4)	C Alkene	0.123227
C(5)	C Alkene	-0.0828406
C(6)	C Alkene	-0.0301431
S(7)	S Sulfone	2.5477
O(8)	O Oxo	-1.13866
O(9)	O Oxo	-1.13373
N(10)	N Amine	-0.394573
N(11)	N Pyrrole	0.633034
N(12)	N Imine	-0.356706
C(13)	C Alkene	-0.0148636

1	2	3
C(14)	C Alkene	-0.282913
C(15)	C Alkene	0.00549859
C(16)	C Alkene	0.842025
F(17)	F	-0.262697
F(18)	F	-0.262621
F(19)	F	-0.266342
C(20)	C Alkene	0.0409409
C(21)	C Alkene	-0.0458422
C(22)	C Alkene	-0.0629728
C(23)	C Alkene	0.0608329
C(24)	C Alkene	-0.0618299
C(25)	C Alkene	-0.059485
C(26)	C Alkane	-0.140051
H(27)	H	0.0420177
H(28)	H	0.0568926
H(29)	H	0.0445391
H(30)	H	0.0239544
H(31)	H	0.0308975
H(32)	H	0.025461
H(33)	H	0.0211885
H(34)	H Amine	0.123907
H(35)	H Amine	0.122405
H(36)	H	0.02225808
H(37)	H	0.0232566
H(38)	H	0.0236622
H(39)	H	0.0236203
H(40)	H Amine	0.0232052

В структурній формулі молекули целекоксибу можна виділити три фрагменти (рис. 1), а саме:

- фрагмент *A* – бензолсульфонамід;
- фрагмент *B* – 3-фторметил-1Н-піразол-1-іл;
- фрагмент *C* – *p*-толільний радикал;
- фрагмент *D* – трифторметильне угруповання.

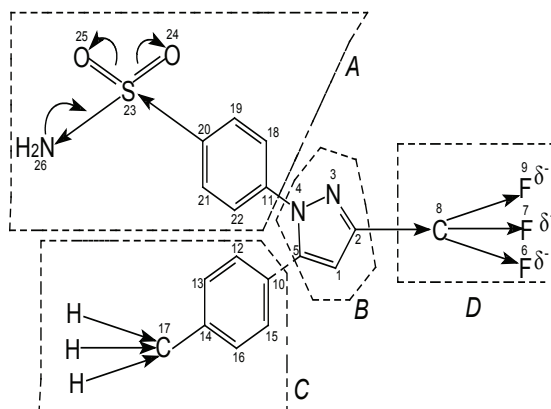
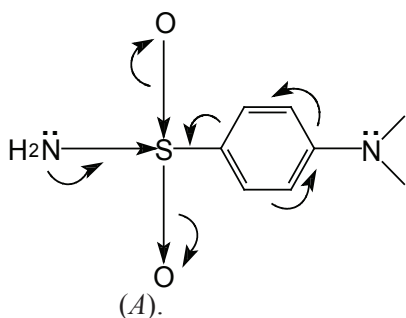

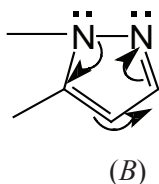
Рис. 1. Структурна формула целекоксибу

Фрагмент *A* представляє собою *p*-амінобензолсульфонамід, який можна розглядати як складову частину відомого препарату (амід сульфанілової кислоти – білий стрептоцид), що проявляє антибактеріальну дію:

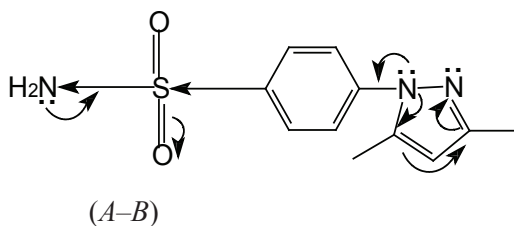
В структурі *A* є SH-кислотний центр, який легко у живому організмі реагує з N-, S- та O- нуклеофілами [14].

Фрагмент *B* несе відповідальність за жарознижувальну та безпечнішу активність:

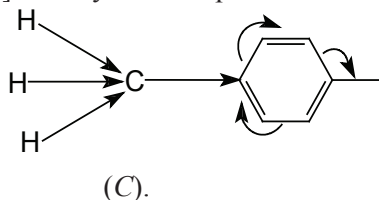

В структурі *B* знаходиться піридиновий атом азоту, він має неподілену пару електронів, за рахунок якої може зв'язуватись з протоном, що знаходиться у біологічному матеріалі.

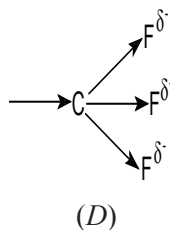
Фрагмент *A-B* в хімічному плані представляє собою 4-(1H-піразол-1-іл)-бензолсульфонамід, який поєднує у собі фармакологічну активність при гострих інфекційно-запальних захворюваннях, а також як знеболюючий та протизапальний засіб.

Фрагмент *C* слід розглядати як монозаміщення бензолу, у якому метильна група проявляє +I-ефект, в результаті якого збільшується π-основність ароматичного кільця [4] і сполучення передається на піразольний цикл (фрагмент *B*):

Фрагмент *D* – трифторметильне угруповання, є доволі сильним електроноакцептором за рахунок впливу трьох атомів фтору і, в свою чергу, зумовлює певну токсичність даного препарату, і разом з тим проявляє антибактеріальні властивості:

Таким чином, при сполученні фрагментів *A*, *B*, *C*, *D* целекоксиб проявляє високу активність при ревматоїдному артриті, остеоартриті, подагрі, бурситі, больових синдромах різної етіології та при болях у післяопераційний період.

Для пояснення характеру спектрів целекоксибу необхідно розглянути електронну будову окремих частин молекули, а саме, бензолу, його монозаміщених похідних та піразолу.

УФ-спектр бензолу характеризується трьома смугами вбирання, які пов'язані з переходами π -електронів [14]. Найбільш короткохвильова смуга належить дозволеному $\pi \rightarrow \pi^*$ -переходу електронів і має максимум при 180 нм ($\epsilon_{\text{макс}} \approx 50\,000$). Наступна смуга ($\lambda_{\text{макс}} \approx 200$ нм) заборонена за симетрією, у зв'язку з чим її інтенсивність $\epsilon_{\text{макс}} \approx 7\,000$. Найбільш характерним вбиранням для бензолу є так звана смуга бензольного вбирання, яка знаходиться в межах 230–260 нм. Вона також заборонена за симетрією, має малу інтенсивність ($\epsilon_{\text{макс}} \approx 200$ нм) і проявляє яскраво виражену коливальну структуру.

Як випливає з даних, наведених у табл. 2, сульфонамідне угруповання одночасно проявляє негативний індуктивний (-I) та позитивний мезомерний ефект (+M). При цьому числове значення $+M > -I$, і тому смуги вбирання бензолсульфонамідну (фрагмент *A*) зміщуються батохромно на 10–15 нм відносно таких самих спектральних характеристик бензолу, а інтенсивність їх збільшується, коливальна структура спостережуваних спектрів виражена менше. Безумовно, ці зміни пов'язані в основному з ефектом р- π - супряження і обумовлюються силою взаємодії неподілених пар електронів атомів азоту з π -електронами бензольного кільця та утворенням спільної делокалізованої електронної пари.

Фрагмент *B* молекули целекоксибу представляє собою трифторметил-1H-піразол-1-іл, основною складовою частиною якого є п'ятичленний гетеро-ароматичний цикл – піразол, УФ-спектр якого характеризується короткохвильовою смугою ~ 210 нм ($\epsilon_{\text{макс}} \approx 5\,000$). В даному випадку орбіта неподілених електронів гетероатомів має великий S-характер порівняно з аналогічною орбітою у шестичленних гетероциклів у зв'язку з меншими валентними кутами у перших. Нижча вакантна π -орбіта піразолу не має у загальному випадку вузлової площини, що проходить крізь гетероатом, і тому $n \rightarrow \pi^*$ -смуги його повинні бути відносно сильними. Переходи типу $n \rightarrow \pi^*$ виключають приєднання електрону до π -системи, яка знаходиться у збудженому стані, і слід вважати, що у піразолу, який вміщує в середньому 1, 2 π -електрони на один атом кільця, подібні переходи повинні мати високу енергію і, можливо, перекриватися $\pi \rightarrow \pi^*$ -переходами електронів. Оскільки до теперішнього часу відсутня чітка класифікація смуг вбирання п'ятичленних гетероциклів, молекула піразолу за 210 нм часто має тонку структуру, подібну ${}^1L_a$ -смузі бензолу. Ауксохромне або хромоформне заміщення у піразоловому циклі викликає батохромний зсув та збільшення інтенсивності смуги вихідної молекули.

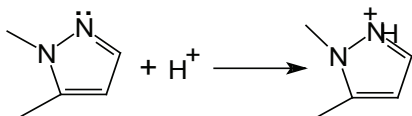
Фрагмент *C* молекули целекоксибу представляє собою нометилзаміщення бензолу (толуол), для якого, згідно з класифікацією Kleven, Plat [11], характерні дві смуги вбирання. Перша, з максимумом при 206 нм ($\epsilon_{\text{макс}} \approx 7\,000$), відноситься до ${}^1L_a$ -смуги бензолу, а друга, з $\lambda_{\text{макс}}$ при 261 нм ($\epsilon_{\text{макс}} \approx 225$), є типовою ${}^1L_b$ -смугою. Розглядаючи спектральні характеристики смуг вбирання целекоксибу слід зазначити, що положення максимумів ${}^1L_b$ -смуги та її інтенсивність у малополярних розчинниках (вода очищена, 95% етанол, ацетонітрил, хлороформ, *n*-гексан) змінюється в незначних межах (табл. 3).

Т а б л и ц я 3

Положення максимумів та значення інтенсивності ${}^1L_g$ -смуги целекоксибу залежно від значення діелектричної проникності розчинників

Розчинник	Діелектрична проникність	Положення $\lambda_{\text{макс}}$, нм	Значення коефіцієнта екстинкції $\epsilon_{\text{макс}}$
n-Гексан	1,88	254	21300
Хлороформ	4,81	256	23900
95% Етанол	24,55	254	29400
Ацетонітрил	35,94	253	25000
Вода очищена	78,30	251	–

Однак, у розчинах сульфатної кислоти (0,1 та 1 М), спостерігається певне гіпсохромне зміщення ${}^1L_b$ -смуги, що пояснюється протонізацією «піридинового» азоту в піразоловому циклі та зменшенням ланцюгу сполучення (табл. 4):

Т а б л и ц я 4

Положення максимуму вбирання ${}^1L_g$ -смуги целекоксибу у розчинах сульфатної кислоти

Концентрація сульфатної кислоти	Положення $\lambda_{\text{макс}}$, нм	Молярний коефіцієнт екстинкції $\epsilon_{\text{макс}}$
0,1 М	252	25020
1 М	248	26800

Таким чином, на підставі даних літератури та результатів проведених досліджень можна зробити висновок, що смугу вбирання целекоксибу в межах від 201 до 220 нм слід відносити до ${}^1B$ -переходу електронів, в межах 222–238 нм – ${}^1L_a$ -переходу електронів. З урахуванням наявності в молекулі досліджуваної речовини фрагмента *A* та метилбензольного радикалу (толуол) і характеру поведінки спектрів у різних розчинниках (табл. 1), слід зробити висновок, що смуга в межах 242–256 нм є результатом накладання ${}^1L_b$ -переходу електронів на р- π -супряження *n*-амінобензолсульфонамідного угруповання [10], яке, у свою чергу, в певній мірі зумовлює фізіологічну активність целекоксибу, тобто є фармакофором.

В И С Н О В К И

1.

1. Вивчено УФ-спектри целекоксибу в одинадцятьох розчинниках різної полярності та виявлено типи переходів електронів, які зумовлюють появу спостережуваних смуг вбирання.

2. Встановлено, що УФ-спектри целекоксибу характеризуються трьома смугами вбирання. Перша – в межах 201–220 нм, друга – 222–238 нм, третя – 242–256 нм.

3. Доведено, що перша смуга зумовлена дозволеними переходами $\pi \rightarrow \pi^*$ -електронів бензольного циклу типу ${}^1B$, наступна є забороненою за симетрією і її слід віднести до ${}^1L_a$ -смуги, третя є результатом накладання р- π -супряження *n*-амінобензолсульфонамідного угруповання з ${}^1L_b$ -смугою.

1. Дроговоз С. М., Дроговоз В. В. Фармакологія на допомогу лікарю, провізору та студенту: підручник. – Харків, 2008. – 476 с.

2. *Свердлова О. В.* Электронные спектры в органической химии. – 2-е изд., реферат. – Л.: Химия, 1985. – 248 с.
3. *Токсикологическая химия. Метаболизм и анализ токсикантов: уч. пособие /* Под ред. проф. Н. И. Калетиной. – М.: ГЭОТ'АР – Медиа, 2008. – 1016 с.
4. *Carey F. A., Sundberg R. J.* Advanced Organic Chemistry: structure and mechanism. – Springer, 2007. – 1199 p.
5. *Carroll F. A.* Perspectives on structure and mechanism in organic chemistry – John Wiley and Sons, Great Britain, 2010. – 944 p.
6. *Roy A., Yohannan D., Llitha K., Saha R. N.* Development of rapid UV Spectrophotometric Methods for Estimation of Celecoxib and Acyclovir in Formulations // Indian J. Pharm. Educ. Res. – 2008. – V. 42, N 3. – P. 215–221.
7. *European Medical Agency:* www.emea.europa.eu
8. *Fitzgerald G. A., Patrono C.* // New Eng. J. – 2001. – V. 345. – P. 433–442
9. *Kier L. B.* Molecular orbital studies in Chemical pharmacology. – New York, 1991. – 314 p.
10. *Klevens H. B., Plat J. R.* Spectral resemblances of Cata-cendensed hydrocarbons // J. Chem. Phys. – 1999. – V. 67, N 5. – P. 470–481.
11. *Organic Electronic Spectral Data in 31 vol.* / Editor John P. Phillips. – Wiley, London, 1996. – CD-ROM Version.
12. *Primo F. T., Froehlich P. E.* Celecoxib Identification Methods // Acta Farm. Bonaerense. – 2005. – V. 24, N 3. – P. 421–425
13. *Robinson J. W.* Practical handbook of spectroscopy. – CRC Press, 1991. – 662 p.
14. *Smith M., March J.* March's advanced organic chemistry. – John Wiley and Sons, 2007. – 2357 p.

Надійшла до редакції 22. 02. 2012.

Е. А. Филатова, Б. А. Приймєнко, В. П. Буряк, С. В. Сур, І. О. Юрченко

ИЗУЧЕНИЕ УФ-СПЕКТРОВ ЦЕЛЕКОКСИБА

Ключевые слова: целекоксиб, УФ-спектры, растворитель, полоса поглощения, типы электронных переходов

РЕФЕРАТ

Изучены УФ-спектры целекоксиба в растворителях различной полярности. Определены типы электронных переходов, которые обуславливают возникновение спектров исследуемого соединения.

О. А. Filatova, В. О. Priymenko, V. P. Buryak, С. V. Sur, I. O. Yurchenko

ANALYSIS OF UV-SPECTRA OF CELECOXIB

Key words: celecoxib, UV-specters, solvent, absorption band, types of electronic transition

SUMMARY

The UV-specters of celecoxib in solvents with different polarity have been studied. Types of electronic transition will determine the test substance spectra appearance were defined.